

פְּרִשְׁת ויִשׁוּב

אנא העתירו בתפילה לרפואתו השלימה
של אבי מורי שמעון בן דבורה לאה
בתוך שאר חולי ישראל

הגליון מוקדש לעילוי נשמת
מרת יוספה לאה ב"ר אפרים ע"ה
נלב"ע בכ"ז באייר ה'תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה

כל הזכויות שמורות לגדליה הופנונג

052-7649639

השיעור נמסר בבית המדרש חמדת צבי רח' רבן יוחנן בן-זכאי 45

בימי שני בשעה 18¹⁵

ובבית הכנסת הגדול רח' קאליש 3

בימי שני בשעה 22⁰⁰

ניתן להאזין לשיעור בקול הלשון בטלפון-

03-6171111 – *7 – 2265

פרשת וישב – 'החושך סיבת האורה'

"וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם בשכם: ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה: וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש: ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רעים: ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אמרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו וימצאם בדתן: ויראו אתו מרחק ובטרים יקרבו אליהם ויתנכלו אתו להמיתו: ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הלזה בא: ועתה לכו ונהרגהו ונשלכהו באחד הברות ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלמתיו: וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש: ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר ויד אל תשלחו בו למען הציל אתו מידם להשיבו אל אביו: והי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כתנתו את כתנת הפסים אשר עליו: ויקחהו וישלכו אתו הברה והבור רק אין בו מים: וישבו לאכל לחם וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד ויגמליהם נשאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה: ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו: לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא וישמעו אחיו: ויעברו אנשים מדינים סחרים ומשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף ויביאו את יוסף מצרימה" (לז, יב-כח).

סגירת מעגל של יוסף עם העיר שכם אנו מוצאים בספר יהושע, כאשר נחלו בני ישראל את ארץ ישראל- "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה והיו לבני יוסף לנחלה" (כד, לב). מדוע נקבר יוסף דוקא בעיר שכם?

התשובה לכך לכאורה פשוטה ומתבררת מפסוקים מפורשים בפרשת ויחי- "ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלקים עמכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם: ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" (מח, כא-כב). מבאר על כך רש"י- "ואני נתתי לך- לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה ואיזו זו שכם שנאמר (יהושע כד) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם".

אילו היה עוצר רש"י כאן הרי שמצאנו הסבר פשוט מדוע נקבר יוסף בשכם- הוא טרח בקבורתו של יעקב אבינו ובתמורה יעקב העניק לו את שכם כנחלה לקבורה. אלא שרש"י ממשיך- "שכם אחד על אחיך- שכם ממש היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך: בחרבי ובקשתי- כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר, שכם אחד הוא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים ושכם לשון חלק הוא כתרגומו והרבה יש לו דומים במקרא (תהלים כא) כי תשיתמו שכם תשית שונאי לפני לחלקים (שם ס) אחלקה שכם (הושע ו) דרך ירצחו שכם איש חלקו (צפניה ג) לעבדו שכם אחד".

לפי ההסבר השני בדברי רש"י אין שום קשר בין המילה "שכם" לעיר "שכם"! הכוונה במילה "שכם" היא כמילה נרדפת למילה "חלק". אם כן מדוע נקבר יוסף דוקא בעיר שכם? אולי זה מה שעומד מאחורי מילותיו של הגר"א בספרו "אדרת אליהו"- "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך. פשוט שזה שכם ממש".

אולם אנו מוצאים לכך התייחסות בגמרא במסכת סוטה (יג:)- "קברו בשכם. מאי שנא בשכם? אמר רבי חמא בר' חנינא, משכם גבוהו (בילקוט שמעוני יהושע רמז ל"ה הגירסה- "גבנוהו"). וכן מובא בהוצאת עוז והדר מכתבי יד) ולשכם נחזיר אבידתו". האחים גבנו ומכרו את יוסף מהעיר שכם, ועל כן לאחר מאתיים שמונים ושש שנים!! (עשרים ושנים שנה שהיה יוסף במצרים לפני שיעקב ירד למצרים, מאתיים ועשר שנים שהיו כלל ישראל בגלות מצרים, ארבעים שנה במדבר וארבע עשרה שנים של כיבוש וחלוקת ארץ ישראל) עליהם להחזירו לאותו המקום. וכך כותב רש"י ביהושע (שם)- "קברו בשכם- משכם גבוהו, לשכם החזירוהו". אך יש להתבונן, האם אכן הגניבה נעשתה מהעיר שכם?

נשוב לפסוקים דלעיל- "וישלחהו מעמק חברון ויבא שכמה: וימצאהו איש והנה תעה בשדה וישאלהו האיש לאמר מה תבקש: ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רעים: ויאמר האיש נסעו מזה כי

שְׁמַעְתִּי אִמְרִים נִלְכָּה דְתִינָה וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחַר אָחִיו וַיִּמְצָאם בְּדַתָּן. רש"י מבאר- "נלכה דתינה- לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם". אילו היה רש"י עוצר כאן היה מצוין! דותן הוא כלל לא שם מקום אלא בא לדרשה זו. אלא שרש"י מוסיף- "ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו". אם כן, יוסף רק חשב למצוא את אחיו בשכם, למעשה הוא מצא את אחיו בדותן. נמצא אם כן שהגניבה התבצעה במקום ששמו דותן, מדוע לא השיבוהו לדותן?

נעיין בפירוש רש"י על דברי הגמרא בסוטה (שם)- "משכם גבנוהו- כדכתיב וישלחו מעמק חברון ויבא שכמה, ושם היו רועין. ודותן אינה מקום והאי דכתיב ויאמר האיש נסעו מזה וגו' כך אמר לו אתה אומר את אחי אנכי מבקש, נסעו מן האחוה הזאת ואין מחזיקין עצמן כאחין לך כי שמעתי אומרים נלכה ונבקש דתות ודינין היאך להמיתו אם יבוא אצלנו". בדומה לזה פירשו "דעת זקנים מבעלי התוספות"- "נסעו מזה- שאמרו שאינם חפצים להיות שנים עשר שבטים מכאן ואילך. זה בגימטריא י"ב".

אולם רש"י על התורה כתב כאמור- "ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו"!? אז מהי אותה "דותן"? האם זה שם מקום, או אלו מילים לדרשה?

יבוא ביאורו של רש"י במקום שלישי ויכריע ביניהם! הגמרא במסכת סנהדרין (קב.) מגלה לנו מעט יותר על העיר שכם- "וַיִּלְךְ רַחֲבֵעַם שָׁכֶם פִּי שָׁכֶם בָּא כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ (מלכים א יב,א) תנא משום רבי יוסי, מקום מזומן לפורענות. בשכם עינו את דינה, בשכם מכרו אחיו את יוסף, בשכם נחלקה מלכות בית דוד". גם על כך יש פירוש רש"י- "בשכם מכרו אחיו את יוסף- כדכתיב (בראשית לו) הלא אחיך רועים בשכם, ודותן דכתיב בקרא היינו כפר הסמוך לשכם ונקראת על שם שכם. אי נמי כמדרשו שהיו דנין עליו להרגו".

נמצא לפירוש רש"י שאכן אין המקרא יוצא מידי פשוטו, דותן זה אכן שם של פרבר קטן הסמוך לעיר הגדולה שכם ונחשב כחלק מהעיר שכם. אם כן "משכם גבנוהו" ואכן "לשכם נחזיר אבידתו".

ה"פרדס יוסף" (ויחי מח,כב) מעתיק מספר "ברית שלום" ווארט נחמד- "על פי מה שאמרו במדרש (שמות רבה כ"ט) מאי טעמא קברו ליוסף בשכם, משכם גבנוהו לשכם החזירוהו, ובבבא קמא (ע"ט.) גנב שור ושה מבית בעליו אינו חייב בכפל, ורבותינו זכרונם לברכה דרשו כי יגנוב איש שור (משפטים כא,לז) זה יוסף. וזה שכתוב ואני נתתי לך שכם (בלשון עבר), כדי שיהיה לשבטים דין דגנבו מבית בעלים ופטור מכפל, רצונו לומר שלא יתחייבו עונש בכפליים, והיינו 'אחד על אחיך' רמז בזה שיהיה עונש על אחיך רק פעם אחת ולא כפל". עכ"ל. הווארט אכן נפלא, אך יש להבין את עומק כוונתו, מכיון שדין זה של גונב מבית הבעלים שלא חייב בתשלומי כפל בודאי לא נאמר על גונב אדם ומכרו שעליו כתבה התורה הקדושה בפרשת משפטים- "וַיִּגְבֹּב אִישׁ וַיִּמְכְּרוּ וַיִּנְמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת" (שמות כא,טז), וצ"ע.

אך ברצוננו לשוב לדברי הגמרא במסכת סוטה המבארת- "משכם גבנוהו ולשכם נחזיר אבידתו". האם שמענו פעם על גנב שמחזיר אבידה?? גנב מחזיר גניבה, גזלן משיב גזילה והמוצא הישר הוא זה שמחזיר אבידה. כמו שכתוב במפורש בתוה"ק בסוף פרשת ויקרא- "וְהָיָה כִּי יִחְטָא וְאָשָׁם וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֵשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת הַפְּקֹדֹן אֲשֶׁר הִפְקֹד אֹתוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא" (ה,כג). מדוע מתבטאת הגמרא במילים תמוהות "משכם גבנוהו ולשכם נחזיר אבידתו"?? (אכן בדברי הילקוט שמעוני בספר יהושע רמז ל"ה הגירסה- "אמרו משכם גבנוהו ולשכם נחזיר איבריו").

עוד יש להבין, תינח אילו היתה שכם "צור מחצבתו" של יוסף, שם גדל, שם התחנך, שם גר כל ימיו, היינו מבינים מה כל כך חשוב להחזירו דוקא לשכם. אך יוסף הלא רק במקרה נקלע למקום הנ"ל על פי ציוויו של אביו, לא היה זה ביתו, לא היה לו שום סינטמנטים ורגשות למקום, אם כך מדוע כל כך חשוב להחזירו דוקא לשכם?? משל למה הדבר דומה, אדם תושב ירושלים השתתף בחתונה בעיר בני ברק, בהגיעו לאולם השמחות הוא פשט את מעילו והניחו על אחד הכסאות, בסוף הארוע הוא שכח את המעיל וחזר לביתו. אדם ישר שמצא את המעיל רצה לקיים מצוות השבת אבידה, האמת כי גם המוצא מתגורר בירושלים, אולם כשהוא טילפן לבעל המעיל הוא הביע התעקשות להשיב את המעיל דוקא בבני ברק – "בבני ברק מצאתי את המעיל, ובבני ברק אשיב אבידתו". . . אבל רק במקרה נקלע בעל המעיל לבני ברק? כמו כן, רק במקרה נקלע יוסף לעיר שכם!?

במקום נוסף בדברי חז"ל לנו עומדים על חשיבות השבתו של יוסף דוקא לעיר שכם. דורשים חז"ל (שמות רבה כ"ט) - "למה והעלייתם את עצמתי מזה אתכם, אמר רבי לוי, משל למה הדבר דומה, לאדם שהכניס יינו במרתף, נכנסו הגנבים ונטלו החביות והלכו להם ושתו אותו, ובא בעל היין ומצא אותם שגנבו החבית, אמר להם שתייתם היין החזירו החבית למקומו. כך משכם גנבו אחיו של יוסף אותו ומכרו אותו, וכשבא לפטר מן העולם השביע אותם, אמר להם בבקשה מכס אחי, משכם גנבתם אותי חי, החזירו את עצמותי לשכם, לכך נאמר (יהושע כד, לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". במדרש זה למדנו כי כך ביקש במפורש יוסף מאחיו טרם פטירתו שישבוהו לשכם.

במקום אחר מופיע קצת אחרת. כך לשון המדרש (דברים רבה ח, ד) - "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם, אשר העלה משה ממצרים אין כתיב כאן, אלא אשר העלו בני ישראל. ולמה קברו אותן בשכם? משל למה הדבר דומה לגנבים שגנבו חבית של יין, הרגיש בהם בעל הבית, אמר להם יערב עליכם, אלא בחייתכם משאתם שותים את היין החזירו את הקנקן למקומו, כך בשעה שמכרו השבטים את יוסף משכם מכרו אותו, שנאמר (בראשית לז, יג) ויאמר ישראל אל יוסף הלוא אחיך רעים בשכם, אמר להם הקדוש ברוך הוא, משכם מכרתם אותו החזירו עצמותיו לשכם, כיון שגמרו את המצוה נקראת על שמן, הוי כי המצוה הזאת". במדרש זה לנו עומדים שהקב"ה הוא אשר הורה לשבטים להשיב את יוסף לשכם. אז מי אמר כן? האם הקב"ה או יוסף?

יבוא המדרש השלישי וישפוך קצת יותר אור על הענין. כך לשון המדרש בפרשתנו (בראשית רבה פה, ג) - "רב הונא בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, כל מי שמתחיל במצוה ואינו גומרה ואחר בא וגומרה, היא נקראת על שמו של שני, הדין הוא דכתיב (יהושע כד, לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל, והלוא משה העלם, שנאמר (שמות יג, ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, אלא לפי שנגזר עליו שלא יכנס לארץ ואלו נטפלו בהם, לפיכך נקראת על שמם. ואת עצמות יוסף וגו', מושלים אותו למה הדבר דומה לליסטים שנקנסו למרתף אחד של יין, נטלו קנקן אחד ושתו, הציץ עליהם בעל המרתף אמר להם יערב לכם בשם לכם ומתק לכם, שתייתם את היין החזירו את הקנקן למקומו. כך אמר הקדוש ברוך הוא לשבטים מכרתם את יוסף החזירו עצמותיו למקומו. דבר אחר, אמר להם יוסף למקום שגנבתוני שם תחזירוני, (בראשית לז, יג) הלוא אחיך רעים בשכם, כן עשו בני ישראל, שנאמר (יהושע כד, לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". נמצא שאלו שני פירושים במדרש, האם אכן הקב"ה הוא אשר ציווה להחזיר את יוסף לשכם, או שהיה זה יוסף בעצמו שציווה כן. ברצוננו להבין את עומק הרעיון העומד מאחורי ב' ביאורים אלו.

עוד עלינו להבין בדברי חז"ל במדרשים הנ"ל, מדוע כה מדגישים את הדמיון בין יוסף לבין חבית של יין? למה לא דימוהו אולי לארגז של תפוחים? אולי לסלסלה של אגסים? שק של תפוחי אדמה? אולי באופן מכובד יותר- ארנק של יהלומים?! מה הקשר דוקא לחבית של יין??

על מנת לנסות להבין את כל הענין, נעבור לענין מרכזי נוסף בפרשתנו.

לאחר מכירתו של יוסף מספרת התורה הקדושה - "ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה: וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה" (לח, א-ב). רש"י מבאר - "למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף? ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך". ליהודה כידוע נולדו שלושה בנים - ער, אונן ושלה. ער התחתן עם תמר ונפטר מבלי להשאיר אחריו זרע בעולם. תמר נפלה ליבום לפני אונן שהתנהג שלא כשורה והומת ע"י הקב"ה. ויהודה לא שש לאפשר לשלה בנו האחרון לייבם את תמר.

מכאן מתגלגל הדבר בצורה הנראית לעינינו תמוהה מאוד, יהודה מקיים בצורה שנראית קשה להבנה מצוות ייבום לכלתו - "ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה: ויט אליה אל הדרך ויאמר הבה נא אבוא אליך כי לא ידע כי כלתו הוא ותאמר מה תתן לי כי תבוא אלי: ויאמר אנכי אשלח גדי עזים מן הצאן ותאמר אם תתן ערבון עד שלחך: ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ותאמר חתמך ופתילך ומטף אשר בידך

וַיִּתֵּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתְּהַר לּוֹ: וַתִּקַּם וַתִּלְךָ וַתִּסַּר צַעֲיִפָּה מֵעֲלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ: וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת גְּדֵי הָעִזִּים בְּיַד רָעָהוּ הָעֵדְלָמִי לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מִצָּאָהּ: וַיִּשְׁאַל אֶת אֲנָשֵׁי מְקָמָהּ לֵאמֹר אֵיךְ הִקְדַּשְׁתָּהּ הוּא בְּעֵינַיִם עַל הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא הֵיטֵב בָּזָה קִדְּשָׁהּ: וַיֵּשֶׁב אֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר לֹא מִצָּאֲתֶיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם אָמְרוּ לֹא הֵיטֵב בָּזָה קִדְּשָׁהּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לְבוֹז הֵנָּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מִצָּאֲתָהּ" (שם, טו-כג).

יהודה גם לא היה ממש בעל בחירה בעניין זה, כפי שמגלים לנו חז"ל במדרש (בראשית רבה פה, ח) - "אמר רבי יוחנן, בקש לעבר זמן לו הקדוש ברוך הוא מלאך שהיה ממנה על התאווה, אמר לו, יהודה, היכן אתה הולך מהיכן מלכים עומדים, מהיכן גדולים עומדים. (בראשית לח, טז) ויט אליה אל הדרך, בעל פרוח שלא בטובתו".

המטרה היתה כאמור "להעמיד מלכים", ולא סתם מלכים אלא כפי שדורשים חז"ל כמה פסקאות קודם לכן (בראשית רבה פה, א) - "רבי שמואל בר נחמן פתח, (ירמיה כט, יא) כי אנכי ידעתי את המחשבת, שבטיים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ותעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק לקח לו אשה, והקדוש ברוך הוא היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח, ויהי בעת ההיא וירד יהודה. (ישעיה סו, ז) בטרם תחיל ילדה, קדם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון, ויהי בעת ההוא, מה פתיב למעלה מן הענין, והמדנים מכרו אתו אל מצרים". כל אחד היה עסוק בצרה שלו, כל אחד הרגיש שקוע בבוץ עד לצוואר, והקב"ה היה עסוק ב"אורו של מלך המשיח".

אך מדוע בצורה שנראית לנו כל כך מפוקפקת? מדוע בזמן שכל אחד עסוק בללקק את פצעיו? בזמן שכולם שקועים בצער ובדכאון? מדוע הפציע אורו של משיח בדרך כה מוחשכת?? כך שואל המשגיח הגה"צ רבי חיים פרידלנדר זצ"ל בספרו "שפתי חיים" (עה"ת, וישב).

בזה לא תם החושך וההסתר בהבאת אורו של משיח. בלידתו של דוד המלך כתוב בחז"ל (ילקוט המכירי תהלים ק"ח) - "ישי ראש לסנהדרין היה, ולא היה יוצא ונכנס אלא באוכלוסא בששים ריבוא וכו' ופירש מאשתו ג' שנים. לאחר ג' שנים היתה לו שפחה נאה ונתאוה לה, אמר לה בתי תקני עצמך הלילה כדי שתכנסי אלי בגט שחרור. הלכה השפחה ואמרה לגבירתה הצילי עצמך ונפשי ואדוני מגיהנום. אמרה לה מה טעם? שחה לה את הכל. אמרה לה, בתי מה אעשה, שהיום ג' שנים לא נגע בי? אמרה לה, אתן לך עצה, לכי תקיני עצמך ואף אני כך, ולערב כשיאמר סגרי הדלת תכנסי את ואצא אני, וכך עשתה. לערב עמדה השפחה וכבתה את הנר, באת לסגור את הדלת נכנסה גבירתה ויצאה היא. עשתה עמו כל הלילה נתעברה מדוד וכו'. לט' חדשים ביקשו בניה להורגה ואת בנה דוד כיון שראו שהוא אדום. אמר להם ישי הניחו לו ויהיה לנו משועבד ורועה צאן, והיה הדבר טמון עד כ"ח שנה. כיון שאמר לו הקב"ה לשמואל, לך אשלחך אל בית ישי הלחמי. כיון שהלך הקריבו לו את אליאב, כיון שראהו אמר אך נגד ה' משיחו וכו'. אמר לו שמואל לישי התמו הנערים וכו' אמר לו עוד נשאר הקטן והוא רועה בצאן. אמר לו שלח והביאהו, כיון שבא התחיל השמן מבצבץ ועולה, אמר לו הקב"ה לשמואל, שמואל אתה עומד ומשיחי עומד קום משחהו כי זה הוא וכו'. וישי ובניו היו עומדין ברתת ואימה, אמרו, לא בא שמואל אלא לבזותנו ולהודיע לישראל שיש לנו בן פסול, ואמו של דוד שמחה מבפנים ועצבה מבחוץ, כיון שנטל כוס ישועות שמחו כולן. עמד שמואל ונשקו על ראשו, פתח ואמר, ה' אמר אלי בני אתה. באותה שעה אמרה אמו, אבן מאסו הבונים-הבנים כתיב, אמרה, אי בן שמאסו אותך אחיך היתה לראש פינה ועלית על כולן. אמרו לה בניה, מאת ה' היתה זאת, לפיכך זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו". אביו ואחיו היו בטוחים כי דוד המלך ממזר!! איזה הסתר. . .

גם בזה לא תם ההסתר פנים והצורה המפוקפקת בהקמת מלכות בית דוד ומלך המשיח. הגמרא במסכת יבמות (עו:) מספרת - "וכראות שאול את דוד יוצא לקראת הפלשתי אמר וגו' בן מי זה הנער. ולא ידע ליה? והא כתיב 'ויאהבהו מאד ויהי לו נושא כלים'?! אאבוה קא משאיל ליה. ולא ידע ליה? והא כתיב 'והאיש בימי שאול בא באנשים', ואמר רב ואי תימא רבי אבהו, זה ישי אבי דוד שיצא באוכלוסא ונכנס באוכלוסא. הכי אמר שאול, אי מפרץ קאתי אי מזרח קאתי? אי מפרץ קאתי מלכא ליהוי, שהמלך פורץ לעשות לו דרך. אי מזרח קאתי חשיבא בעלמא הוי. ומאי טעמא קא משאיל עליה? דכתיב 'וילבש שאול את דוד מדיו כמדתו', ובשאל כתיב 'משכמו ומעלה גבוה מכל העם'. אמר ליה דואג, עד שאתה משאיל עליו אם הגון

למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל. מאי טעמא? דקאתי מרות המואביה. אמר לו אבנר, תנינא עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית. אלא מעתה ממזר ולא ממזרת? ממזר כתיב מום זר. מצרי ולא מצרית? שאני הכא דדריש טעמא דקרא על דבר אשר לא קדמו דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אשה לקדם. היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים? אישתיק. מיד ויאמר המלך שאל אתה בן מי זה העלם, התם קרי ליה נער והכא קרי ליה עלם?? הכי קאמר ליה, הלכה נתעלמה ממך צא ושאל עליה בבית המדרש. שאל, אמרו לו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית. מקשי להו הני קשיותא, אשתיקו. בעי לאכרוזי עליה, מיד ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראל (שמואל ב יז, כה), וכתיב הישמעאלי (דברי הימים א ב, יז)? אמר רבא, מלמד שחגר חרבו כישמעאלי (נשמע אקטואלי מתמיד לאור המצב הבטחוני. . .). ואמר כל מי שאינו שומע הלכה זו ידקר בחרב- כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית! מואבי ולא מואבית! והיינו דאמר דוד רבות עשית אתה ה' אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. אמר רבא אלי לא נאמר אלא אלינו מלמד שהיה רחבעם (שהיתה אמו עמונית) יושב בחיקו של דוד ואומר עלי ועליך נאמרו שני מקראות הללו, וכתיב פתחת למוסרי שני מוסרות שהיו עלי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית".

נמצא כי חשבו מתחילה שדוד המלך ממזר! לאחר מכן חשבו שדוד המלך אסור לבוא בקהל כמואבי! אבל למה? מדוע זה התגלגל בצורה כה נסתרת?

כותב הגר"ח פרידלנדר, שהתשובה נמצאת בדבריו של הרמח"ל ב"דעת תבונות" (סימן קמ"ו) וז"ל - "ואמנם, יש לך לדעת הקדמה גדולה, והיא, שבאמת אין הקב"ה מואס יגיע כפיו לעולם חס ושלום, ואינו עוזב ומניח את העולם, אלא בשעה שנראה כאילו העולם עזוב ממנו, הענין הוא שאדרבא, הרי הוא מחדש טובה לעולמו, ונפלאותיו ומחשבותיו תמיד כל היום רק לתיקונו של עולם, לא לקלקולו, אלא שהוא מסתיר עצתו הסתר גדול מאד, ואז נמצא העולם כמו עזוב, ובני האדם סובלים עונשי חטאתיהם. וכך אמרו רז"ל (ב"ר צא, ג) על יעקב אבינו ע"ה 'יִיאֲמַר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הִרְעַתָּם לִי וְגו', רַבִּי לֹוֹי בְּשֵׁם רַבִּי חֲמָא בְּרַחֲמֵינָא, מְעוֹלָם לֹא אָמַר יַעֲקֹב אַבְיָנוּ דְבָר שֶׁל בְּטָלָה, אֲלֵא כִּי אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי עוֹסֵק לְהַמְלִיךְ אֶת בְּנֵי בְּמִצְרַיִם וְהוּא אוֹמֵר לָמָּה הִרְעַתָּם לִי, הִיא דְּהוּא אָמַר (ישעיה מ, כז) נִסְתַּרָה דְרַכֵּי מֵה' וּמֵאֲלֵקֵי וְגו'. והיינו, כי כל זמן שהיה יעקב אבינו בצער על פרישת יוסף ממנו, הקב"ה לא היה אלא מגלגל גלגולים להמליך יוסף ולהחיות את יעקב בשלוה, אלא שמתוך שעצה עמוקה היתה, היה הצער עובר על יעקב". כאן כותב הרמח"ל משפט שחייב ללוות כל יהודי באשר הוא בכל צרה רח"ל שמתרגשת עליו- "וזה בנה אב, שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב - אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, ועל כן יקרה קודם לו צער. והרי זה כענין שאמרו רז"ל (ברכות ה) 'שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל (תורה, ארץ ישראל ועולם הבא), וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין".

כך כותב גם רבינו יונה ב"שערי תשובה" (שער שני אות ה')- "ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו, כי יהיה החושך סיבת האורה, כמו שכתוב (מיכה ז, ח) 'אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי כי אשב בחשך ה' אור לי', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מדרש תהלים מזמור כב) אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי!".

כך גם דורשים חז"ל במדרש תנחומא (פרשת מקץ פ"ג)- "אמר רבי יהושע בן לוי, מתוך צרה רווחה, מתוך אפילה אורה, מתוך נבולן של צדיקים רוממותן, וכן הוא אומר (משלי ל, לב) 'אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לָפָה'. וכדברי רש"י- "אם נבלת בהתנשא- אם נתנבלת על ידי חברך שחירפך סופך להינשא בדבר".

על מנת לברוא אורו של משיח, על מנת לבנות מלכות בית דוד, על מנת לברוא גואל אחרון, היה מוכרח לבוא הדבר על ידי הסתר פנים! על ידי צער! בזמן של דיכאון ובצורה מפוקפקת! כי "כל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב - אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, ועל כן יקרה קודם לו צער". וגם "כי יהיה החושך סיבת האורה"!!

אולם זה גופא דורש הסבר, למה צריך את החושך כהקדמה לאור הבא בעקבותיו? למה זה מוכרח לבוא בצורה כזו? האם הקב"ה לא יכול לתת טובה לאדם או לעולם "על מגש של כסף"?

כותב הגר"ח פרידלנדר בשם מורו ורבו המשגיח הגה"צ הגרא"א דסלר זצ"ל, שגם זה נעשה ברחמיו וחסדיו העצומים של הבורא יתברך!! כאשר הקב"ה רוצה להביא על האדם איזה טובה, ובפרט כאשר מדובר בהטבה גדולה וחשובה, עומדים בבית דין של מעלה שורות שורות של מקטרגים מהשטן בכדי להוכיח מדוע לא מגיע לאותו אדם הטבה כזאת!! מה עושים? כיצד מונעים את אותם המקטרגים מלקטרג?? התשובה היא, מביאים על האדם חשיכה והסתר פנים, מביאים עליו צער, את זאת מוכנים המקטרגים לאשר בשמחה רבה. כאשר מגיע על האדם כזה חושך והסתרה, המקטרגים למיניהם נרדמים בשמירה. . . חושיהם המחוודים בדרך כלל נעשים קהים. . . את המצב הזה הבא לאחר החושך וההסתרה מנצלים ממרום להשפיע את הטובות על האדם מבלי לעורר את תשומת לבם של המקטרגים! האדם בטוח שהוא נמצא בזמן איום ונורא של הסתר פנים, הוא לא מבחין שכל זה נעשה אך ורק לטובתו, כל זה נעשה בשביל להרדים את כל מי שעלול לקטרג עליו, וכל זה רק על מנת להשפיע עליו שפע טובה וברכה.

כך ביאר הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדליקוב זצוק"ל (נכד הבעל שם טוב) את דברי הגמרא במסכת יומא (כח:)- "יומא דעיבא כוליה שימשא"- יום מעונן הוא כולו שטוף שמש. כיון שמה שנראה לך כל כך מעונן וחשוך, דע לך, שהוא מסתיר מאחוריו שמש מאירה ואור גדול.

אלא שההנהגה הזו היא נסתרת. על הפסוק בפרשת כי-תשא- "וְהִסְתִּיתִי אֶת פְּנֵי וְרֵאִיתָ אֶת אַחֲרֵי וּפְנֵי לֹא יֵרָאוּ" (שמות לג,כג), מבאר החתם סופר שהנהגתו של הקב"ה לפני מעשה, בשלב שזה "פְּנֵי"- "לא יֵרָאוּ"! ההנהגה היא נסתרת ואינה מובנת לנו. אדם עלול לומר "מה זאת עשה ה' לנו?". אך פעמים רבות אם זוכים לכך "וְרֵאִיתָ אֶת אַחֲרֵי", לאחר מעשה ולאחר זמן לפתע נופל לאדם האסימון כמה מה שבזמנו חשב שהוא לרעתו, היה בפועל בעצם כל כך לטובתו. . .

דורשת הגמרא במסכת פסחים (ג.)- "וְהִיָּה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהִיָּה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד" (זכריה יד,ט). אטו האידנא לאו אחד הוא? אמר רבי אחא בר חנינא, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב". שואל על כך הצ"ח (שם), וכי אלו בשורות רעות יהיו בעולם הבא? הלא בדיוק על תקופה זו התנבא הנביא ישעיה- "בְּלַע הַמָּוֶת לְנֶצַח וּמָחָה ה' אֱלֹקִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל פְּנִים וְחָרְפַת עֲמוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ כִּי ה' דְּבָר" (כה,ח). אז על מה בדיוק אומרת הגמרא שאף על הבשורות הרעות בעולם הבא יברכו ברכת "הטוב והמטיב"?

מביא הצ"ח מה ששמע בילדותו מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוהר"ר אפרים ריישר זצלה"ה מגיד דקהילת קודש בראד. "ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב (ישעיה יב,א) אודך כי אנפת בי, לפי שמעליון לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפילו הפורעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכך אותו ולהכניע יצר הרע ולטהר הנשמה שיזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושיין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמיתי, וכמו כן לעתיד לבוא כשנזכה לזה במהרה, נאמר ביום ההוא אודך כי אנפת בי, שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקב"ה לפי שעה להיטיבו באחריתו. וזהו כוונת המאמר כאן, בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד מדת הדין, ולעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מידת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב".

מהסיפור הבא אותו סיפר הראשון לציון הגר"ר יצחק יוסף שליט"א בשיעורו הקבוע הנמסר מידי מוצאי שבת קודש, נוכל לראות כיצד פעמים שהאדם לא מבין מה מתרחש מאחורי הקלעים-

אביו, הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצ"ל, בהיותו בחור בישיבת "פורת יוסף", בא בס"ד בקשרי שידוכין עב"ג בשעה טובה ומוצלחת. בתקופת האירוסין פנתה אליו הכלה בבקשה קצת חריגה. . . "בוא נלך יחדיו לבלות בקולנוע". . . !!

הראשון לציון הדגיש כי הגם שהקולנוע של אז היה רחוק כמטחוווי קשת מהקולנוע של היום, ובשפתו, "בקולנוע של אז היה רק 'טרזן על העצים'...". אך עדיין פשוט וברור שאין מקומו של בן תורה במחוזות שכאלו, ופשוט וברור שאדם מורם מעם אשר ניצל כל רגע פנוי לעסק התורה כהגר"ע לא חשב לרגע לבזבז את זמנו לריק במקום של יושבי קרנות שכזה!

הרב עובדיה כמובן סירב להצעה והודיע שאין בכוונתו ללכת כעת, וליתר דיוק אין בכוונתו ללכת אף פעם לקולנוע!

הכלה התאכזה מאוד והודיעה שאם הוא לא בא איתה הרי שהיא עוזבת אותו והשידוך מתפרק. . . !!

אולם הרב עובדיה לא התרגש, הוא אמר שאם זה המחיר שיהיה עליו לשלם, הרי שהוא מקבל זאת עליו והם ייפרדו לדרכם, וכך היה! השידוך בוטל וכל אחד פנה לדרכו.

אלא שתקופה קצרה לאחר מכן הופתע הרב עובדיה לקבל זימון לבית הדין הרבני. התברר שהכלה שהרגישה פגועה, הלכה ותבעה את חתנה לשעבר לדין תורה על כך שהחליט לעזוב אותה ובעצם הפך אותה ל"סוג ב" בכך שיש עליה כעת חותמת של "עזובת שידוך". למרבה הפלא ולמרבה ההפתעה בית הדין קיבל את טענותיה של הכלה וחייב את הרב עובדיה לשלם לכלתו לשעבר דמי פיצויים על עזיבת השידוך.

הרב עובדיה הגיע מבית עני ואביון, אביו היה בעל מכולת קטנה שאך בקושי הספיקה על מנת לפרנס בדוחק את בני ביתו. לכן חיפש הרב עובדיה מקור הכנסה שלא יפגע בלימוד התורה, אך יאפשר לו לשלם לאט לאט את החוב שהושת עליו.

פנה הרב עובדיה למנהל של ישיבת "פורת יוסף" שם שקד על תלמודו, וביקש לאפשר לו לסדר את הספרים והספסלים במקומם בסוף היום, כשעל כך יקבל כמה פרוטות אשר פרוטה לפרוטה מצטרפת, ובסופו של דבר יוכל לשלם את כל חובו, וכך היה. במשך תקופה ארוכה היה הרה עובדיה מסדר את הספרים והספסלים בכל ערב ומקבל על כך כמה פרוטות זעומות, עד שהצליח לשלם את כל חובו.

לימים התארס הרב עובדיה עם הרבנית מרגלית ע"ה והקימו את ביתם על אדני התורה ועמלה, כשהרב שוקד על תלמודו יומם ולילה, והרבנית מטפלת בכל ענייני הבית. לקולנוע היא מעולם לא ביקשה ממנו ללכת. . . !!

חלפו חמישים או ששים שנה מאז אותו סיפור. . . הרב עובדיה כבר ישב בכבודו של עולם, שמו וטבעו יצאו בכל העולם, שאלות נשלחו אליו מכל קצוות תבל, שאלות שהפכו לסימן אחר סימן ב"ש"ת יביע אומר".

יום אחד הגיעה אשה קשת יום וביקשה מבני הבית שברצונה להיכנס ולהתברך מפיו של הרב. האשה הוכנסה לחדרו של הרב ואז פנתה אליו בשאלה, "כבוד הרב מזהה אותי?".

כמובן שהרב עובדיה לא הבין מה היא רוצה ממנו והשיב מיד בשלילה. "מה?? הרב לא מכיר אותי? אני הייתי כלה של הרב. . . !! אנחנו היינו מאורסים!", אמרה האשה בעצב.

"היום אני אלמנה! בעלי נפטר, ולי אין מה לאכול בבית! אולי הרב יכול לדאוג לי?!" הרב עובדיה מיהר לקרוא לאחד הגבאים והורה לו לדאוג לאותה אשה לסל מצרכי מזון בכל שבוע.

האשה התרגשה מאוד ולא פסקה מלהודות לרב עובדיה, היא בירכה אותו בכל הברכות. לפני שהיא פנתה לצאת מהחדר היא הוסיפה ואמרה, "רק רציתי שהרב ידע שהקב"ה אוהב את הרב. . . !! דע לך, שאני גלמודה וערירית, אין לי ילדים! ועל פי הרפואה אין לי יכולת להביא ילדים לעולם! אם הרב היה מתחתן איתי לא היו לרב ילדים!". פעמים נדמה לנו כי מדובר בחושך, אך לבסוף נגלה האור הגדול!

זו מהותה של ברכת "הטוב והמטיב", להכיר בכך שכל מה שמביא הקב"ה על האדם הינו טוב מוחלט. כשנקבל את משקפי העולם הבא ונביט דרכם על כל ה"צרות" שעברו עלינו כאן בעולם הזה, נבין שעלינו לתת שבח והודאה על כל מה שהיה נדמה לנו כצרות צרורות אך לפתע התברר שהיה אך ורק לטובתנו.

הסביר המשגיח של ישיבת לייקוואד, הגה"צ רבי מתתיהו סלומון שליט"א, מדוע אנחנו מברכים את ברכת "הטוב והמטיב" על שתיית יין דוקא? מה הקשר בין ברכה זו ליין? וביאר במתיקות, השוטה, העומד מן הצד ומתבונן בתהליך יצור היין עומד ומשתומם, לוקחים ארגז מלא בענבים בשלים ומעולים, דורכים עליהם ומרסקים אותם היטב היטב. לאחר מכן משרים אותם עד לתסיסה, בשלב זה זו ממש סכנה לשתות מהנוזל הסרוח ומעורר הבחילה שנוצר מאותם ענבים מסכנים. אחרי כל זה לוקחים את הנוזל, מכניסים אותו לחביות ומאחסנים אותו עמוק עמוק בתוך מרתף חשוך, אפל וקריר למשך כמה שנים. . .

טיפשים!! זועק הטיפש מן הצד, "בל תשחית!!" צועק הוא בגרון ניחר, מדוע אתם משחיתים ענבים משובחים כל כך? אך היינן עומד ומביט בו במבט מלא בוז, תמתין בסבלנות ותראה כיצד בעוד מספר שנים נמזג מתוך החביות הללו נוזל שווה זהב!! חמש מאות שקלים לבקבוק! התהליך ארוך, התהליך מייסר, נדרשת סבלנות רבה בכדי לראות את הסוף הטוב. אך מי שימתין בדומיה יזכה לראות כיצד כל זה השתלם בהחלט! זה הטעם לברכת "הטוב והמטיב" כאשר שותים יין משובח, לאמור, בדיוק כמו התהליך להפקת יין משובח, כך חסדיו וטובותיו של הקב"ה. נדרשת סבלנות להבנת והכרת החסד וההטבה.

על פי הגמרא בפסחים הנ"ל ביאר הג"ר חיים זייצ'יק זצ"ל גם מדרש מפליא (ויקרא רבה ט,ז) - "רַבִּי פְּנַחֵס וְרַבִּי לִוִי וְרַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי מְנַחֵם דְּגַלְיָא, לְעֵתִיד לְבֹא כָּל הַקְּרָבָנוֹת בְּטָלִין וְקָרְבַּן תּוֹדָה אֵינּוּ בְּטָל". שאל הגר"ח זייצ'יק, הלא קרבן תודה קרב על חולה שנתרפא, אסיר שיצא מבית האסורים, וכי יש חולי לעתיד לבוא? וכי יש בית האסורים לעתיד לבוא? אם כך על מה יקריבו קרבן תודה?

אלא, ביאר רבי חיים זייצ'יק, על כל הצרות והיסורים שעברו עלינו ולא זכינו לראות את ההטבה, לא זכינו לחוש את הצורך להביא עליהם קרבן תודה. על כל אלו נביא לעתיד לבוא קרבן תודה ונשבח ונפאר ליוצרנו על הטוב שגמל עלינו.

והנה לנו דוגמא מצוינת מפרשתנו כיצד מתוך החושך והאפילה, מתוך ההסתרה והבלבול הגדולים ביותר ודוקא מתוכם, עסק הקב"ה בבריאת אורו של משיח הגואל האחרון של עם ישראל מגלותם במהרה בימינו. שלא יקומו המקטרגים ויטענו שלא מגיע לכלל ישראל להיגאל, שלא יקום השטן וינסה למנוע את היווצרותו של הגואל האחרון, נעשה הדבר בהסתרה שבתוך הסתרה. "כי יהיה החושך סיבת האורה". יש כאן תהליך הפקה של יין משובח במיוחד. . .

הרוצה לקבל תיאור נרחב יותר של כל השתלשלות מכירתו של יוסף, יפתח את "ספר הישר" בפרשתנו. נעתיק מעט מזעיר מדבריו - "ויבוא יוסף אל אחיו, ובטרם יקרב לפניהם ויראוהו אחיו מרחוק ויתייצעו עליו להמיתו. ויאמר שמעון אל אחיו, הנה בעל החלומות בא אלינו היום הזה. ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו באחד הבורות אשר במדבר הזה, והיה בבקש אותו אבינו ממנו ואמרנו חיה רעה אכלתהו. וישמע ראובן את דברי אחיו על יוסף, ויאמר אליהם אל תעשו הדבר הזה, ואיך נשא פנינו לפני יעקב אבינו?! אך השליכו אותו אל הבור הזה למות שם, ויד אל תשלחו בו לשפוך דמו. וראובן אמר כן למען הצילהו מידם להשיבו אל אביו. והיה כאשר בא יוסף אל אחיו וישב לפניהם, ויקומו עליו ויחזיקו בו ויכוהו לארץ, ויפשיטוהו מכתונת הפסים אשר עליו. ויקחוהו וישליכו אותו הבורה, והבור ריק אין בו מים כי אם נחשים ועקרבים.

ויירא יוסף מפני הנחשים והעקרבים אשר בבור, ויצעק יוסף בקול גדול. ויסתר ה' את הנחשים ואת העקרבים בקירות הבור, ולא הרעו ליוסף. ויקרא יוסף מתוך הבור אל אחיו ויאמר אליהם, מה עשיתם לכם? ומה חטאתי? למה לא תיראו מפני ה' בעדי? הלא אנכי עצמכם ובשרכם, ויעקב אביכם אבי הוא. ולמה תעשו לי הדבר הזה היום? ואיך תשאו פניכם לפני יעקב אבינו? והי צועק וקורא אל אחיו מתוך הבור ויאמר, יהודה ראובן שמעון ולוי אחי שאוני ממחשכים אשר שמתם אותי בו, וראו היום את פני ה' ואת פני יעקב אבי. ואם אני חטאתי לכם, הלא בני אברהם יצחק ויעקב אתם, אשר אם ראו יתום עליו ירחמו, ואם

רעב יאכילוהו לחם, ואם צמא ישקוהו מים, ואם ערום יכסוהו. ואיך אתם לא תרחמו על אחיכם?? כי עצמכם ובשרכם אני, ואם חטאתי אליכם הלא תעשו בעבור אבי. ויוסף מדבר את כל הדברים האלה מתוך הבור, ולא שמעו אחיו אליו ולא הטו את אזניהם לכל דברי יוסף, ויהי צועק ובוכה בתוך הבור. ויאמר יוסף, מי יתן וידע אבי היום את המעשה אשר עשו לי אחי ואת הדברים אשר דברו אלי היום. וישמעו כל אחיו את צעקתו ואת בכייתו בתוך הבור, וילכו אחיו ויתרחקו מן הבור למען לא ישמעו את צעקת יוסף ואת בכייתו בבור".

ובהמשך, לאחר מכירתו למדיינים, ולאחר שהללו מכרו אותו לישמעאלים שהחלו להורידו מצרימה- "וישמע יוסף כי הולכים הישמעאלים מצרימה, ויצעק יוסף ויבכה על הדבר הזה, כי התרחק מארץ כנען מאביו. ויבך יוסף מאד על הגמל אשר רכב עליו, וירא אותו איש אחד מהם ויורידהו מעל הגמל וילך ברגליו. ובכל זאת היה יוסף צועק ובוכה, ויאמר, אבי אבי. ויקם עליו איש אחד מהישמעאלים ההם ויכה את יוסף על הלחי. ויוסף עוד יוסף לבכות. וילאה יוסף בדרך ולא יכול ללכת ממר נפשו, ויכוהו כולם ויענוהו בדרך ויפחידו אותו למען יחריש מהבכי. וירא ה' את עוני יוסף ואת עמלו, ויורד ה' על האנשים ההם חושך ובהלה, ותיבש יד כל מכהו. ויאמרו איש אל רעהו, מה הדבר הזה אשר עשה אלקים לנו בדרך הזאת? והם לא ידעו כי בעבור יוסף קרה להם הדבר הזה.

וילכו האנשים בדרך, ויעברו בדרך אפרת אשר עם קבורת רחל. ויגיע יוסף עד קבר אמו, וימהר וירץ יוסף אל קבר אמו, ויפול על הקבר ויבכה. ויצעק יוסף על קבר אמו ויאמר, אמי אמי יולדתי, עורי וקומי וראי נא את בנך איך נמכר לעבד ואין מרחם. קומי וראי בנך והביטי אליו, וראי את דמעות עיני הנוזלות על לחיי. אמי אמי עורי והקיצ, קומי וראי את בנך ובכי עמי על צרתו, וראי את לב אחי האכזרי. עורי אמי עורי והקיצ משנתך, עמדי וערכי מלחמותיך נגד אחי איכה שלחו אותי מכותנתי, וימכרו אותי לעבד זה פעמיים, ויפרידו אותי מאבי ואין מרחם. עורי וערכי את טענותיך נגדם לפני האלקים, וראי את מי יצדיק אלקים במשפט ואת מי ירשיע. קומי אמי קומי והקיצ משנתך וראי את אבי איכה נפשו ולבו עלי ביום הזה, עמדי ונחמיהו ודברי על לבו. ויוסף עוד לדבר כדברים האלה, ויצעק ויבך יוסף בכי גדול על קבר אמו. ויכל לדבר וידום כאבן על הקבר ממר לבו".

כל כך מרגש לשמוע את בכיותיו הנוראיות של אח שנבגד על ידי אחיו! הלב נכמר ועולה על גדותיו! אך נטה אוזן, רחל גם היא לא יכלה להחריש לנוכח בכיותיו קורעות הלב של בנה האהוב- "וישמע יוסף את קול מדבר אליו מתחת הארץ, ויענהו בלב מר ובקול בכי ותחינה כדברים האלה, בני בני, יוסף בני, שמעתי את קול בכייתך ואת קול צעקתך, ראיתי את דמעותיך. ידעתי את צרתך בני ויצר לי עליך, ותוסף לי יגון רב על יגוני. ועתה בני, יוסף בני, חכה אל ה' והתחולל לו ואל תירא כי ה' עמך הוא יציל אותך מכל צרה. קום בני לך מצרימה עם אדוניך, ואל תירא כי האלקים עמך בני. ותוסף לדבר אל יוסף כדברים האלה, ותידום. וישמע יוסף את הדבר הזה ויתמה מאד מזה, ויוסף עוד לבכות". (עיין שם עוד ותשבע עונג).

איזה צער עמוק היה ליוסף בשעה שבגדו בו אחיו! איזה דכאון נורא היה ליוסף בשעה שהורידוהו למצרים! איזה בכיות!! עבר זמן, חלפו השנים, התמונה אט אט הלכה והתבהרה. . יוסף החל לעלות לגדולה, יוסף נהיה מלך במצרים. ואז מבין יוסף שהדבר לו הכי מתאים להשוות את הגלגולים שנתגלגל "אָמַר רַבִּי לְוִי, מִשָּׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁהַכְּנִיס יֵינוּ בַּמִּצְרַיִם"- לוי!! כל הצרות והיסורים שעברו עליו היו תהליך להפקת יין משובח. . . כעת הגיע הזמן לברך עליו ברכת "הטוב והמטיב"!

כשמאירה ביוסף ההכרה, כשמושלם הפאזל, מבין יוסף כיצד מתחילת התהליך, ברגעים הקשים ביותר שם בבור בשכם, הכל היה "חושך" שהיה "סיבת האורה"! הכל היה צרה שקדמה לעילוי הגדול שהכין עבורו הקב"ה! הכל היה לטובתו על מנת לסתום את פיות המקטרגים! מתחנן יוסף לאחיו- תחזירו אותי לשכם!! אני רוצה לחזור לאותה נקודת התחלה ל"חוויה מתקנת", אני רוצה לחזור לאותו מקום בו הרגשתי כה שכוח על מנת לראות ב"משקפיים" החדשות כיצד כבר אז שקד הקב"ה על טובתי.

מזכה הרבים הרב יוסף קהתי הי"ו (מרצה בארגון "ערכים"), עבר כמה וכמה צרות במהלך חייו, אחת מהצרות שעבר היתה ה"מחלה הנוראה" רח"ל. ברוך ה' הוא זכה להבריאה ממנה ולשוב ביתר שאת וביתר עוז להשיב נשמות אבודות לאביהם שבשמיים. לימים הוא התבטא ואמר "במבט לאחור, לא הייתי מוותר

על רגע אחד של המחלה הנוראה הזאת!! לא הייתי מוותר על הקרנה אחת!! לאחר זמן אתה פתאום מבין איך גם הצרות והיסורים שעוברים עליך מרוממים אותך לפסגות אליהם לא היית מגיע מבלעדי היסורים".

המדרשים שהובאו לעיל מביאים מחלוקת האם הקב"ה הוא אשר ציווה להשיב את יוסף לשכם, או שהיה זה יוסף בעצמו. יתכן כי עומק הענין הוא- ודאי שהקב"ה יודע שכל התהליך הינו מסלול העובר בתחילה דרך יסורים על מנת להביא את הישועה. באה הדעה הנוספת במדרש ואומרת- לא רק הקב"ה מכיר בכך! גם יוסף בעצמו זכה להגיע להכרה כיצד הכל מתחילה בסופו של דבר היה לטובתו. יוסף בעצמו ביקש לחזור לאותה נקודת ההתחלה בשכם! אמנם שכם לא היתה צור מחצבתו של יוסף, לא בשכם הוא גדל, לא בשכם הוא התחנך! אך שכם היתה תחילת מסלול העליה שלו, שכם היתה "החושך" שהיה "סיבת האורה".

"משכם גנבנוהו ולשכם נחזיר אבידתו". שאלנו וכי גנב מחזיר אבידה? הרי גנב מחזיר גניבה?! התשובה בדרך דרוש היא, "נחזיר אבידתו" מה שנאבד ליוסף בעצמו! מה נאבד ליוסף?? נאבדו לו ה"משקפיים". . . המשקפיים המסוגלות לראות כבר בשלב החושך את הישועה המסתתרת מאחורי ההסתר פנים. ליוסף נאבדה ההרגשה שהקב"ה נמצא איתו. את ההכרה וההרגשה הזו הוא ביקש לשוב ולמצוא בשכם.

הגמרא במסכת שבת (עז:): מספרת סיפור מעניין- "רבי זירא אשכח לרב יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה, וחזייה דהוה בדיחא דעתיה, ואי בעי מיניה כל חללי עלמא הוה אמר ליה". רבי זירא מצא את רב יהודה בשעת הכושר כשלא היה בבית המדרש, והיה במצב רוח מרומם בו היה ניתן לשאול אותו גם שאלות לא סטנדרטיות על דברים משונים בעולם. "אמר ליה, מאי טעמא עיזי מסגן ברישא והדר אימרי?". מדוע בעדר הולכות קודם העיזים ורק אחריהן הולכות הכבשים? וכפי שראינו בדורון ששלח יעקב לעשו בפרשת וישלח- "עֲזִים מְאֵתִים וְתִישִׁים עֲשָׂרִים רְחֵלִים מְאֵתִים וְאִילִים עֲשָׂרִים" (לב,טו). כותב על כך רבינו בחיי- "הקדים העזים כמנהגן בכל עדר, שהעזים והתישים קודמין לשאר הבהמות". התעניין רבי זירא לדעת את הטעם שעומד מאחורי הענין.

"אמר ליה, כברייתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא". מסביר רש"י- "ברישא חשוכא. סתם עזים שחורות, סתם רחלות לבנות". בדיוק כמו היסוד שלמדנו לעיל, כך היא צורת הבריאה של העולם- "וַיְהִי עָרֶב וַיְהִי בֹקֶר"! קודם החושך ורק בעקבותיו מגיע האור הגדול. לכן העיזים השחורות המסמלות את החושך הולכות לפני הכבשים הלבנות המסמלות את האור.

מסביר המהרש"א (שם) שהגמרא הזאת אינה על דרך הפשט, וז"ל- "הוא דחוק לפי פשטיה, ועל כן נראה דנתכוונו בכל זה לדברים המגיעים לתורה בדרך משל גם בכתוב, וזה שאמר מאי טעמא עיזי מסגן כו' על פי מה שאמרו דמלכות יון נמשל לעז כמו שכתוב בדניאל (ח,ח) 'וְצִפִּיר הָעֲזִים הַגְּדִיל וְגו', וישראל נמשלו לשה כמו שכתוב (ירמיה נז) 'שֶׁה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל וְגו'. ולפי שבבית שני לא עמדו מלכים לישראל מלכי חשמונאי והורדוס עד שמלכו בזמן הבית מקודם מלכות יון אלכסנדר מוקדון ואחריו מלכים אחרים מיון, אמר על זה מאי טעמא עיזי שהוא מלכות יון אזלן ברישא למלוך בבית שני ואחר כך אמרי שהוא מלכות ישראל? ואמר ליה שכבר נרמז זה כברייתו של עולם דברישא חשיכה כו' שנאמר וחושך על פני תהום גו' והדר נהורא כדכתיב יהי אור, ואמרו בבראשית רבה וחושך על פני תהום זו יון שהחשיכה עיניהם כו' ואחר כך מלכות חשמונאי שהוא אור, שמלכו בנס נרות של חנוכה".

יסוד זה ש"החושך סיבת האורה" מלווה אותנו עפ"י דברי המהרש"א לתוך ימי החנוכה. כך היא ברייתו של עולם "ברישא חשוכא והדר נהורא"! קודם מלכו מלכי יון ורק אחרי החושך הסמיך הפציע האור הגדול של נס נרות החנוכה. כפי שכותב המהר"ל בספרו "נר מצוה", שחנוכה נמצא על פני מעגל השנה בתקופה החשוכה ביותר בשנה, וז"ל- "כי בכ"ה באלול נברא האור בעולם, כי העולם נברא באחד בתשרי (ראש השנה י:): ובו נברא האדם שנברא בששי ימי בראשית, והאור שנברא ביום ראשון היה זה בכ"ה באלול שנברא האור. ויש לאור ד' גבולים וכו' ויש גבול, שהחושך גובר על האור לגמרי, וזהו בחודש טבת, ומכאן ואילך מתחיל האור להתגבר וכו'. אם כן התחלת האור הוא בכ"ה בכסלו שאז מתחיל האור להתגבר. ולפיכך נעשה הנס בשמן, והיה האור בכ"ה אף שלא היה שמן להדליק, והיה הנס כל שמונה כאשר אותו זמן הוא מיוחד להתחלת האור".

דוקא מתוך החושך הסמיך ביותר בוקע ועולה האור הנפלא של נסיו של הקב"ה. שנזכה לראות את האור הגדול שבכל דבר, ולחוש את קרבת ה' בכל דבר שעובר עלינו מתוך שמחה, ובזכות כך נזכה ל"אור חדש בציון תאיר", במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.